

Historia i teraźniejszość

PROGRAM NAUCZANIA LICEUM I TECHNIKUM ZAKRES PODSTAWOWY

SPIS TREŚCI

Wstęp	2
Wymiar godzin zajęć przedmiotu historia i teraźniejszość	2
Cele nauczania	2
Zagadnienia określone w wymaganiach szczegółowych podstawy programowej	3
Rozkład treści nauczania	3
Szczegółowe treści nauczania	3
Umiejętności i postawy	8
Rozkład treści programowych z odniesieniem do podstawy programowej	9
I. Wprowadzenie	9
II. Świat i polska w latach 1945–1956	10
III. Świat i polska w latach 1956–1970	13
IV. Świat i polska w latach 1970–1980	15
V. Świat i polska w latach 1980–1991	16
VI. Świat i polska w latach 1991–2001	17
VII. Świat i polska w pierwszych dwóch dekadach XXI w.	19
Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania	20
Metody i formy pracy	20
Wymagania na poszczególne stopnie szkolne w klasyfikacji semestralnej i rocznej	22

AUTORZY: Izabella Modzelewska-Rysak, Leszek Rysak

Wstęp

Program jest przeznaczony do realizacji na III etapie kształcenia – w liceum ogólnokształcącym i technikum. Umożliwia realizację podstawy programowej i osiągnięcie celów nauczania, zarówno ogólnych, jak i szczegółowych¹. Program w pełni uwzględnia i umożliwia realizację wszystkich treści i umiejętności wymienionych w podstawie programowej przedmiotu historia i teraźniejszość. Autorzy zakładają systematyczną ewaluację programu na podstawie doświadczeń własnych i innych nauczycieli.

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Edukacji i Nauki nowy przedmiot **historia i teraźniejszość** zastąpi w liceum ogólnokształcącym i technikum przedmiot wiedza o społeczeństwie (w zakresie podstawowym) stopniowo, począwszy od roku szkolnego 2022/2023 w klasach pierwszych liceum i technikum. W kolejnych latach obejmie kolejne klasy.

Wymiar godzin zajęć przedmiotu historia i teraźniejszość²

Liceum ogólnokształcące:

- klasa I – 2 godziny
- klasa II – 1 godzina
- (łącznie 3 godziny)

Technikum:

- klasa I – 1 godzina
- klasa II – 1 godzina
- klasa III – 1 godzina
- (łącznie 3 godziny)

Cele nauczania

Cele ogólne

- przygotowanie młodego człowieka do świadomego i odpowiedzialnego funkcjonowania w nowoczesnym społeczeństwie;
- zapoznanie ucznia z najnowszymi dziejami Polski i świata oraz przygotowanie do rozumienia współczesności.

Cele szczegółowe

Uczeń:

- 1) posiada rzetelną wiedzę o najważniejszych procesach politycznych, społecznych, gospodarczych, kulturowych zachodzących w Polsce i na świecie po 1945 r.;
- 2) potrafi korzystać z wiedzy, łączyć fakty, analizować je i wysnuwać wnioski, tworzyć ciągi przyczynowo-skutkowe, wskazywać podobieństwa i różnice między omawianymi procesami;
- 3) potrafi samodzielnie oceniać fakty i uzasadniać swoje stanowisko;
- 4) kształtuje postawę badacza poprzez selekcję materiału, analizę źródeł, interpretację, ocenę pod kątem zgodności z prawdą, wskazywanie elementów propagandowych i manipulacyjnych;
- 5) rozumie przemiany zachodzące we współczesnym świecie,
- 6) potrafi samodzielnie budować wypowiedzi, zarówno ustne, jak i pisemne, uzasadniać swoje stanowisko;
- 7) kształtuje postawę młodego aktywnego obywatela, stara się przygotować do udziału w życiu publicznym zarówno państwa, jak i swojej małej ojczyzny poprzez branie udziału w debatach, doskonalenie umiejętności autoprezentacji, uczestniczenie w projektach i wycieczkach tematycznych;
- 8) doskonalą system wartości umożliwiającą właściwe ocenianie intencji i skutków działań;

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 8 marca 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. z 17 marca 2022 r., poz. 622, s. 22–29).

² Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 8 marca 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 23 marca 2022 r., poz. 658).

- 9) rozumie związek kultury polskiej z normami i wzorcami klasycznej cywilizacji grecko-rzymskiej i chrześcijaństwa;
- 10) przedstawia kulturowe, społeczne i ekonomiczne konsekwencje rozwoju internetu i technologii cyfrowych, potrafi korzystać z ich zasobów, dokonując właściwej selekcji materiału;
- 11) zdaje sobie sprawę z zagrożeń związanych z korzystaniem z technologii cyfrowych;
- 12) rozumie rolę i siłę oddziaływania współczesnych mediów społecznościowych, zdaje sobie sprawę z zagrożeń związanych z korzystaniem z nich;
- 13) kształtuje postawę otwartości na świat i na drugiego człowieka.

Kanwą programu są wydarzenia historyczne, a główny nacisk został położony na kwestie społeczne, a zwłaszcza wpływ państwa na społeczeństwo i jednostkę. W odniesieniu do faktografii w programie przyjęto zasadę prezentowania najnowszej historii Polski i świata po 1945 r. w układzie chronologicznym.

Zagadnienia określone w wymaganiach szczegółowych podstawy programowej

Program obejmuje wybrane zagadnienia z dotychczasowego zakresu podstawowego wiedzy o społeczeństwie, a także nowe treści z obszaru nauk społecznych, politycznych i prawnych oraz aparat pojęciowy, który umożliwi uczniowi analizę problemów historii najnowszej.

Treści historyczne to wybrane zagadnienia z historii powszechnej i Polski od 1945 r. do początków XXI w., dotyczące dziejów politycznych, społecznych i przemian cywilizacyjno-kulturowych.

Rozkład treści nauczania

Liceum ogólnokształcące

Klasa 1 – planujemy zrealizowanie treści zawartych w czterech działach. Dział pierwszy stanowi wprowadzenie, które przedstawia i porządkuje wybrane zagadnienia oraz pojęcia (w tym te, które pojawiły się na lekcjach historii i wiedzy o społeczeństwie w klasach 4–8 szkoły podstawowej) kluczowe dla problemów omawianych na lekcjach historii i teraźniejszości w liceum i technikum.

Klasa 2 obejmuje pozostałe treści, podzielone na trzy działy dotyczące dziejów świata i Polski od lat 80. XX w. do współczesności.

Technikum

Klasa 1 – planujemy zrealizowanie treści zawartych w trzech działach. Dział pierwszy stanowi wprowadzenie, które przedstawia i porządkuje wybrane zagadnienia oraz pojęcia (w tym te, które pojawiły się na lekcjach historii i wiedzy o społeczeństwie w klasach 4–8 szkoły podstawowej) kluczowe dla problemów omawianych na lekcjach historii i teraźniejszości w liceum i technikum.

Klasa 2 obejmuje treści zawarte w dwóch działach dotyczących dziejów świata i Polski w latach 70. i 80. XX w.

Klasa 3 obejmuje treści zawarte w dwóch działach dotyczących dziejów świata i Polski od lat 90. XX w. do współczesności.

Szczegółowe treści nauczania

Uczeń:

- 1) Wyjaśnia charakter procesu socjalizacji, podaje przykłady wpływu otoczenia społecznego na jednostkę w różnych dziedzinach.

- 2) Charakteryzuje grupy społeczne i omawia ich rolę w kształtowaniu człowieka.
- 3) Potrafi omówić funkcjonowanie człowieka w grupie, narodzie, państwie.
- 4) Wyjaśnia pojęcie *bonum commune*, potrafi omówić jego rolę we współczesnych doktrynach politycznych.
- 5) Wyjaśnia pojęcie „umowy społecznej” i potrafi pokazać przykłady realizacji tej koncepcji w nowożytności, porównuje ją z tradycyjnym pojmowaniem naturalności więzi społecznych.
- 6) Potrafi nazwać i opisać wspólnoty i grupy tworzące się na podstawie podobieństwa pochodzenia, kultury, sposobu życia, interesów i sytuacji ekonomicznej.
- 7) Omawia proces tworzenia państwa, nazywa atrybuty państwa, potrafi wskazać we współczesnym świecie państwa narodowe i ponadnarodowe.
- 8) Charakteryzuje rolę państwa w życiu obywatela, potrafi wskazać, jakie zadania państwo realizuje wobec obywatela oraz jakie powinności ma obywatel wobec państwa.
- 9) Potrafi scharakteryzować postawy: patriotyzm, szowinizm i kosmopolityzm, przytoczyć przykłady postaw patriotycznych w Polsce, a także na świecie.
- 10) Potrafi nazwać i opisać nowożytne związki państw w Europie oraz je omówić na przykładach.
- 11) Potrafi scharakteryzować stosunek do dobra wspólnego zarówno w podstawowych typach ustrojów politycznych (monarchii, arystokracji, demokracji, tyranii, oligarchii i ochlokracji), jak również we współczesnych demokracjach i totalitaryzmach.
- 12) Potrafi scharakteryzować i porównać XX-wieczne totalitaryzmy (ZSRS, Włochy, Niemcy) oraz omówić, w jaki sposób te ustroje próbowały wychowywać „nowego obywatela”.
- 13) Omawia skutki II wojny światowej dla powojennych społeczeństw (konsekwencje polityczne, społeczne, ekonomiczne, kulturowe i prawne), odwołuje się do konkretnych przykładów.
- 14) Opisuje cele powstania i strukturę ONZ, potrafi ocenić rolę tej organizacji w procesie zapewniania pokoju na świecie, przedstawia jej mocne i słabe strony.
- 15) Zna i potrafi omówić Powszechną Deklarację Praw Człowieka ONZ z 1948 r. i Europejską Konwencję Praw Człowieka Rady Europy z 1950 r.
- 16) Wyjaśnia genezę i znaczenie pojęć „zimna wojna” i „żelazna kurtyna”.
- 17) Potrafi opisać główne miejsca konfrontacji mocarstw w ramach zimnej wojny w latach 1956–1970, zna i rozumie pojęcie „wojna zastępcza”.
- 18) Zna i potrafi omówić główne etapy wojen na Bliskim Wschodzie, szczegółowo opisuje wojnę sześciodniową.
- 19) Charakteryzuje konflikt sowiecko-chiński w latach 60. XX w.
- 20) Potrafi porównać cele powstania NATO i Układu Warszawskiego oraz omówić rolę i ocenić działania tych paktów wojskowych.
- 21) Wyjaśnia znaczenie planu Marshalla dla odbudowy powojennej Europy Zachodniej oraz tzw. „cudu gospodarczego” w RFN i późniejszej integracji RFN z gospodarkami zachodnimi.
- 22) Potrafi omówić proces przejęcia władzy w Chinach przez komunistów 1949 r. i scharakteryzować rządy Mao Zedonga, kładąc nacisk na zbrodnie ludobójstwa, prześladowania religijne, niszczenie dorobku kultury.
- 23) Potrafi porównać „rewolucję kulturalną” w Chinach z rewolucją kulturalną na Zachodzie.
- 24) Potrafi omówić wpływ systemu totalitarnego (terror, propaganda, gospodarka planowa, rządy monopartyjne, przynależność do partii jako główna ścieżka kariery zawodowej) na jednostkę.
- 25) Potrafi omówić genezę państwa Izrael, przedstawić znaczenie Izraela dla sytuacji na Bliskim Wschodzie i polityki międzynarodowej, przedstawić podstawowe zasady syjonizmu.
- 26) Zna genezę i potrafi omówić cechy i znaczenie islamizmu.
- 27) Potrafi scharakteryzować zmiany, jakie zaszły w strukturze społeczeństwa polskiego po II wojnie światowej, omawia zmiany na polskiej wsi w wyniku reformy rolnej i kwestię jej kolektywizacji na wzór sowiecki.

- 28) Potrafi zanalizować zmiany w składzie narodowościowym społeczeństwa polskiego po II wojnie światowej, wskazać ich przyczyny i skutki.
- 29) Przedstawia proces powojennej odbudowy Polski, w tym zagospodarowania Ziemi Zachodnich i Północnych, omawia kierunki migracji ludności polskiej po II wojnie światowej.
- 30) Omawia formy oporu społeczeństwa polskiego wobec sowietyzacji państwa, wymienia formy walki zbrojnej, opozycji politycznej, pracy kulturowej. Zna i potrafi omówić działania Żołnierzy Niezłomnych (Wyklętych – m.in. rtm. Witolda Pileckiego, płk Łukasz Cieplińskiego, Danuty Siedzikówny „Inki”) oraz postawę prymasa Stefana Wyszyńskiego – *Non possumus*.
- 31) Rozumie i potrafi omówić rolę konstytucji PRL z 1952 r. jako narzędzia sowietyzacji Polski.
- 32) Charakteryzuje opór społeczeństw Europy Środkowej wobec komunizmu na przykładzie powstań antykomunistycznych w Berlinie (1953 r.) i na Węgrzech (1956 r.). Porównuje przyczyny i skutki tych wystąpień.
- 33) Charakteryzuje proces „destalinizacji”, potrafi krytycznie zanalizować tajny referat Chruszczowa. Omawia skutki referatu dla państw bloku wschodniego.
- 34) Potrafi opisać genezę, przebieg i skutki wystąpień 1956 r. w Polsce.
- 35) Wyjaśnia, na czym polega demokracja w wersji klasycznej (jako sposób wybierania rządzących), a jak w wersji liberalnej (jako polityczny wyraz „suwerenności ludu”).
- 36) Zna i potrafi omówić genezę i treść traktatów rzymskich z 1957 r. oraz omówić cel i metody działania EWG, odwołując się do przykładów.
- 37) Potrafi scharakteryzować i porównać sposób życia społeczeństwa w krajach zachodnich ze sposobem życia w krajach bloku wschodniego.
- 38) Potrafi nazwać i scharakteryzować zasady społecznej gospodarki rynkowej oraz „państwa dobrobytu” na przykładzie państw zachodnich w latach 60. XX w.
- 39) Charakteryzuje przemiany społeczno-obyczajowe, tzw. rewolucję 1968 r., ich genezę, inspiracje, przejawy (wystąpienia studenckie, „rewolucję seksualną”).
- 40) Potrafi scharakteryzować ruchy pacyfistyczne, omawia różnice pomiędzy ekologią a ekologizmem, odwołując się do przykładów.
- 41) Wyjaśnia na przykładach znaczenie kultury masowej oraz kultury młodzieżowej.
- 42) Zna główne postanowienia soboru watykańskiego II, potrafi wskazać, jakie przemiany w Kościele zainicjował, i je omówić.
- 43) Potrafi omówić rolę Kościoła katolickiego w walce z reżimem komunistycznym w Polsce i szczegółowo opisać program duszpasterski księdza prymasa Stefana Wyszyńskiego.
- 44) Nazywa i omawia sposoby walki reżimu PRL z Kościołem, (aresztowanie i uwięzienie prymasa, politykę rozdziału Kościoła od państwa, obchody milenium, laicyzację itp.).
- 45) Charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki tzw. wydarzeń 1968 r. w Polsce.
- 46) Omawia przyczyny, przebieg i skutki Praskiej Wiosny 1968 r., zwracając szczególną uwagę na interwencję wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji.
- 47) Przedstawia genezę i skutki osłabienia roli Stanów Zjednoczonych Ameryki na świecie wobec obozu komunistycznego.
- 48) Potrafi wskazać i omówić skutki wzrostu znaczenia ideologii komunistycznej na świecie w latach 70. XX w.
- 49) Dostrzega i potrafi nazwać najważniejsze etapy odprężenia w relacjach międzynarodowych (próby porozumień USA–ZSRS w sprawie rozbrojenia, zbliżenie w relacjach pomiędzy USA a Chinami).
- 50) Zna i omawia postanowienia Konferencji BWE w Helsinkach (1975 r.), charakteryzuje i ocenia treść „pięciu koszyków” – wspólnych zasad przyjętych w porozumieniach międzynarodowych.
- 51) Omawia i ocenia znaczenie tzw. Ostpolitik Willy’ego Brandta – polityki wobec krajów Europy Środkowej i Wschodniej.
- 52) Charakteryzuje i ocenia sposób rozliczenia się Niemiec z czasami nazistowskimi, posługując się konkretnymi przykładami działań (m.in. reparacje, restytucje, procesy nazistów, zagrabione w Polsce dzieła sztuki).

- 53) Omawia przyczyny, przebieg oraz ocenia skutki wydarzeń Grudnia 1970 r.
- 54) Charakteryzuje czasy rządów Edwarda Gierka, ocenia skutki działań politycznych, społecznych, gospodarczych w wymiarze zarówno doraźnym, jak i długofalowym (np. konieczność spłat wysokich kredytów).
- 55) Zna i omawia przejawy opozycji w Polsce lat 70. XX w.: Kościół katolicki i narodziny opozycji demokratycznej po protestach robotniczych w 1976 r.
- 56) Omawia politykę wschodnią Kościoła katolickiego (polityka wschodnia kard. Casarolego, relacje ZSRS–Watykan, prymas Polski a Kościół katolicki na Wschodzie).
- 57) Ocenia znaczenie wyboru kardynała Karola Wojtyły na papieża dla Polski i świata.
- 58) Charakteryzuje zmiany w programach zachodnich partii lewicowych i prawicowych w latach 70. i 80. XX w.
- 59) Zna i potrafi omówić rolę przywódców Wielkiej Brytanii (Margaret Thatcher) i USA (Ronalda Reagana) w relacjach Wschód–Zachód.
- 60) Charakteryzuje zmiany, jakie zaszły w Chinach po śmierci Mao Zedonga.
- 61) Omawia proces powstania ruchu społecznego „Solidarność”, zna jego przywódców, charakteryzuje jego cele, potrafi przedstawić jego znaczenie dla Polski i świata.
- 62) Przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wprowadzenia stanu wojennego w Polsce, metody działania reżimu wobec przejawów sprzeciwu wśród obywateli, a także potrafi wskazać i omówić na przykładach formy walki Polaków z komunistycznym reżimem.
- 63) Charakteryzuje rolę, jaką odegrał Kościół katolicki w walce z reżimem w czasie stanu wojennego. Potrafi wskazać przykłady i je omówić.
- 64) Potrafi nazwać i omówić przejawy kryzysu systemu komunistycznego w Polsce w latach 80. XX w.
- 65) Zna i potrafi omówić proces „pierestrojki” Michaiła Gorbaczowa, szczególnie jego genezę i znaczenie.
- 66) Zna i potrafi omówić wydarzenia Jesieni Narodów w Europie Środkowej i Wschodniej. Wskazuje inspiracyjną rolę „Solidarności” oraz papieża Jana Pawła II w procesie przemian.
- 67) Rozumie i potrafi przedstawić główne wydarzenia związane z przełomem w Polsce w 1989 r.
- 68) Podsumowuje i ocenia rządy komunistyczne w Polsce pod kątem społecznym, gospodarczym i kulturowym.
- 69) Charakteryzuje zmiany geopolityczne w Europie Środkowej i Wschodniej po rozpadzie ZSRS i bloku wschodniego.
- 70) Charakteryzuje i zestawia metody zmierzające do dekomunizacji w Polsce, Czechosłowacji oraz ZSRS.
- 71) Wyjaśnia, na czym polegała transformacja gospodarczo-ustrojowa, potrafi omówić punkty planu Balcerowicza. Potrafi ocenić plan Balcerowicza z perspektywy współczesnego młodego obywatela.
- 72) Zna i potrafi omówić proces kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce po 1989 r.
- 73) Ocenia zmiany w konstytucji Polski w 1989 r., rozumie, czym jest demokratyczne państwo prawa.
- 74) Charakteryzuje samorząd terytorialny w Polsce, porównuje zasady jego funkcjonowania przed 1989 r. i po nim.
- 75) Wyjaśnia znaczenie wspólnot samorządowych, zna i potrafi omówić zasadę pomocniczości i jej rolę w funkcjonowaniu współczesnych państw.
- 76) Wyjaśnia znaczenie tworzenia organizacji celowych, np. organizacji politycznych, związków zawodowych, potrafi wskazać przykłady i omówić ich znaczenie.
- 77) Omawia charakter wspólnot religijnych. Na przykładach charakteryzuje odmienności związane z treścią wiary, kultem, nauczaniem moralnym.
- 78) Potrafi omówić pierwsze w Polsce powszechne wybory prezydenckie (genezę, przebieg i skutki).
- 79) Rozumie istotę prawa, rozumie i wyjaśnia pojęcie prawo stanowione (*lex*), wskazuje jego związek z uprawnieniami (*ius*) obecnymi w niepisanych standardach, niezależnych od władzy prawodawczej.
- 80) Omawia genezę i treść praw człowieka, wskazuje ich związki z dziedzictwem cywilizacji zachodniej.
- 81) Omawia sprawiedliwość jako podstawę ładu społecznego, rozumie i omawia znaczenie pojęć: roztropność, społeczna komunikacja, kompromis, solidarność i pokój społeczny.

- 82) Zna i przedstawia katalog praw człowieka zawarty w Konstytucji RP z 1997 r. Omawia rolę Rzecznika Praw Obywatelskich, podaje przykłady jego działań.
- 83) Potrafi zaklasyfikować problemy rozstrzygane przez prawo cywilne, administracyjne, rodzinne, karne.
- 84) Charakteryzuje pojęcie nowego światowego ładu (*New World Order*), potrafi podać przykłady jego funkcjonowania.
- 85) Zna i potrafi omówić etapy integracji europejskiej po 1992 r.
- 86) Potrafi scharakteryzować zmiany polityczne w Afryce w latach 90. XX w.
- 87) Rozumie, czym jest globalizacja, i potrafi omówić przejawy globalizacji w ekonomii, polityce, kulturze, ekologii.
- 88) Potrafi omówić znaczenie wydarzeń 1991 r. dla najnowszej historii Polski (pierwsze wybory parlamentarne, powołanie rządu Jana Olszewskiego).
- 89) Potrafi wyjaśnić, na czym polega wizja „trzeciej niepodległości” Jana Pawła II przedstawiona w Polsce w 1991 r.
- 90) Potrafi wskazać przyczynę i skutki objęcia władzy przez postkomunistów w Polsce w 1993 r.
- 91) Zna i potrafi przedstawić główne postanowienia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. (m.in. wie, czym jest preambuła i potrafi omówić jej treść, charakteryzuje trójpodział władzy, prawa i obowiązki obywatela RP).
- 92) Potrafi omówić postanowienia konkordatu z 1993 r. pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim, ocenia znaczenie tego dokumentu. Potrafi omówić relacje Rzeczypospolitej Polskiej z innymi związkami wyznaniowymi na podstawie tzw. ustaw kościelnych.
- 93) Zna pojęcie organizacja pozarządowa i potrafi omówić rolę tych organizacji we współczesnej Polsce. Wskazuje przykłady.
- 94) Potrafi omówić i ocenić reformy wprowadzone w czasach rządów AWS i UW (1997–2001), omawia znaczenie powstania Instytutu Pamięci Narodowej i podaje przykłady jego działań.
- 95) Potrafi omówić i ocenić znaczenie przystąpienia Polski do NATO i Unii Europejskiej. Podaje przykłady działań Polski w ramach tych dwóch organizacji.
- 96) Charakteryzuje i ocenia przejawy wzrostu globalnego znaczenia Chin w XXI w.
- 97) Potrafi omówić i ocenić politykę Rosji po objęciu władzy przez Władimira Putina.
- 98) Przedstawia genezę i najważniejsze etapy „wojny z terroryzmem” na świecie. Potrafi ocenić skuteczność podjętych działań.
- 99) Charakteryzuje zjawisko prześladowań religijnych we współczesnym świecie. Potrafi podać przykłady i je omówić.
- 100) Potrafi wskazać i omówić główne kierunki zmian zachodzących we współczesnym świecie zachodnim.
- 101) Potrafi wskazać różnice pomiędzy tolerowaniem zjawisk kulturowych i społecznych a ich akceptacją. Odwołuje się do przykładów.
- 102) Potrafi scharakteryzować i ocenić na przykładach konsekwencje społeczne, kulturowe, polityczne i ekonomiczne rozwoju internetu i technologii cyfrowych. Zwraca szczególną uwagę na zagrożenia.
- 103) Zna i potrafi omówić pojęcia komunikacja społeczna oraz czwarta władza.
- 104) Potrafi omówić i ocenić proces zmian w Unii Europejskiej po wstąpieniu do niej Polski. Potrafi wskazać kierunki planowanych działań.
- 105) Omawia genezę postkomunizmu w Polsce po 2001 r. i charakteryzuje to zjawisko. Potrafi wskazać oraz omówić i ocenić próby oderwania się od peerelowskiej przeszłości w kontekście wyborów parlamentarnych i prezydenckich w 2005 r.
- 106) Charakteryzuje zmiany polityczne i gospodarcze w Polsce w latach 2010–2015. Podaje przykłady, dokonuje analizy, wysnuwa wnioski.
- 107) Wyjaśnia, czym jest wspólnota samorządowa. Omawia działania samorządów w Polsce, zna zakres ich uprawnień, potrafi na przykładach scharakteryzować i ocenić relacje władz samorządowych z władzą centralną.
- 108) Zna i potrafi omówić sytuację Polaków i Polonii poza granicami Polski, wskazuje ich największe skupiska, potrafi wskazać i omówić sukcesy, jakie odnoszą, oraz problemy, z jakimi się borykają.
- 109) Potrafi wymienić i omówić największe osiągnięcia Polski po 1989 r. w zakresie polityki zagranicznej i wewnętrznej.

Umiejętności i postawy

Uczeń:

- 1) Rozpoznaje miejsce człowieka w procesie historycznym, jego relacje ze społecznością lokalną, ojczyzną, kręgiem kulturowym, innymi narodami i religiami.
- 2) Dokonuje oceny faktów, wydarzeń oraz celów i metod działań ludzi.
- 3) Wykorzystuje podstawową wiedzę z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie do badania powiązań między zjawiskami z dziejów powszechnych i Polski.
- 4) Dociera do różnych źródeł informacji z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie, integruje wiedzę uzyskaną z różnych źródeł, potrafi zestawiać i porównywać pozyskane informacje.
- 5) Posiada umiejętność interpretacji i krytycznej oceny różnych źródeł informacji.
- 6) Rozwiązuje problemy indywidualnie i w zespole, z uwzględnieniem podziału zadań.
- 7) Dostrzega związki między różnymi kręgami ludzkiego dziedzictwa kulturowego, a w szczególności związki między kulturą Grecji i Rzymu i dziedzictwem chrześcijaństwa a współczesną cywilizacją Zachodu.
- 8) Posługuje się słownikami i encyklopediami w celu zrozumienia i interpretacji popularnych zwrotów, sentencji, pojęć i terminów pochodzących z języków klasycznych lub nowożytnych.
- 9) Rozpoznaje w życiu społecznym podstawowe reguły i procedury demokratyczne oraz dostrzega przypadki ich łamania.
- 10) Stosuje podstawowe zasady prawa w życiu codziennym. Rozpoznaje własne prawa i obowiązki w życiu społecznym.
- 11) Wykorzystuje wiedzę o zasadach ustroju Rzeczypospolitej Polskiej do interpretacji elementów życia publicznego.
- 12) Ocenia zachowania i postawy uczestników życia publicznego z punktu widzenia wartości i zasad prawa.
- 13) Stosuje procedury demokratyczne w klasie, w szkole oraz w życiu codziennym, np. podczas podejmowania decyzji w grupie.
- 14) Współpracuje w zespole z uwzględnieniem podziału zadań.
- 15) Jest aktywnym uczniem, bierze udział w różnorodnych formach działań zaproponowanych przez nauczyciela, potrafi sam zainicjować działania.
- 16) Uczestniczy w dyskusjach, debatach, potrafi uargumentować swoje stanowisko, rozważa argumenty strony przeciwnej.
- 17) Zna i potrafi stosować prawidłowe zasady dyskusji, nie obraża.
- 18) Biegłe posługuje się nowymi technologiami cyfrowymi, zdaje sobie sprawę z zagrożeń, które ze sobą niosą.
- 19) Kształtuje postawę młodego, aktywnego obywatela. Interesuje się życiem publicznym i stara się brać w nim czynny udział: działa w wolontariacie, uczestniczy w wyborach do samorządu klasowego i szkolnego, symulacji wyborów przeprowadzanych wg ordynacji proporcjonalnej i większościowej, zarówno w wariantcie jednomandatowym, jak i wielomandatowym (łącznie z liczeniem głosów metodą D'Hondta) oraz historycznych wyborów z okresu PRL z głosowaniem bez skreśleń na listę Frontu Jedności Narodu (ważne dla zrozumienia tej procedury służącej manipulacji wyborczej), włącza się w różnorodne kampanie społeczne dla dobra publicznego (np. WOŚP, akcja pisania listów w obronie niewinnie uwięzionych organizowana przez Amnesty International), bierze udział w debatach oksfordzkich itp.
- 20) Zna zasady postępowania ze źródłem historycznym i potrafi zabezpieczyć dokumenty lub przedmioty o wartości historycznej, na które może natrafić podczas swojej pracy badawczej. Docenia ich rolę jako elementu dziedzictwa kulturowego.
- 21) Potrafi przeprowadzić krytyczną analizę źródła, a zwłaszcza tekstów kultury.
- 22) Starannie przygotowuje się do wybrania swojej drogi życiowej, kierunku dalszego kształcenia i zajęcia miejsca w demokratycznym polskim społeczeństwie.
- 23) Jest wrażliwy, empatyczny, otwarty na potrzeby drugiego człowieka.

Rozkład treści programowych z odniesieniem do podstawy programowej

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
I. WPROWADZENIE		
1	Człowiek i grupy społeczne	<p>I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia, dlaczego człowieka rozumie się w tradycji jako „istotę społeczną” (<i>animal sociale</i>), charakteryzuje odgrywane przez niego role społeczne oraz znaczenie życia społecznego dla jego rozwoju i spełnienia; 2) wyjaśnia, w jaki sposób rozwijana w nowożytności koncepcja „umowy społecznej” różni się od tradycyjnego pojmowania naturalności więzi społecznych; 3) przedstawia klasyczne określenie dobra wspólnego (<i>bonum commune</i>) i charakteryzuje jego obecność we współczesnych doktrynach politycznych; 4) wyróżnia podstawowe sposoby realizacji społecznego bytu człowieka: rodzinę, naród, państwo i związki państw; przedstawia specyfikę każdego z nich i ich komplementarność; 6) wyróżnia wspólnoty i grupy tworzące się na podstawie podobieństwa pochodzenia, kultury, sposobu życia, interesów i sytuacji ekonomicznej, w tym zarówno narody, jak i inne grupy społeczne znajdujące się wewnątrz podstawowych społeczności ludzkich (np. klasy i warstwy społeczne, grupy zawodowe, wyznaniowe, narodowościowe). <p>II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) na przykładzie państw zachodnich charakteryzuje różnice programowe rządów socjaldemokratycznych, chadeckich, konserwatywnych i liberalnych w dziedzinie polityki społecznej, gospodarczej i wartości.
2	Obywatele	<p>I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia, dlaczego człowieka rozumie się w tradycji jako „istotę społeczną” (<i>animal sociale</i>), charakteryzuje odgrywane przez niego role społeczne oraz znaczenie życia społecznego dla jego rozwoju i spełnienia; 4) wyróżnia podstawowe sposoby realizacji społecznego bytu człowieka: rodzinę, naród, państwo i związki państw; przedstawia specyfikę każdego z nich i ich komplementarność; 6) wyróżnia wspólnoty i grupy tworzące się na podstawie podobieństwa pochodzenia, kultury, sposobu życia, interesów i sytuacji ekonomicznej, w tym zarówno narody, jak i inne grupy społeczne znajdujące się wewnątrz podstawowych społeczności ludzkich (np. klasy i warstwy społeczne, grupy zawodowe, wyznaniowe, narodowościowe); 10) charakteryzuje państwo jako zorganizowane społeczeństwo (<i>res publica</i>) i wyjaśnia, jakie są podstawowe zadania państwa wobec jego obywateli oraz obowiązki obywateli względem ich państwa.
3	Naród	<p>I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) wyróżnia wspólnoty i grupy tworzące się na podstawie podobieństwa pochodzenia, kultury, sposobu życia, interesów i sytuacji ekonomicznej, w tym zarówno narody, jak i inne grupy społeczne znajdujące się wewnątrz podstawowych społeczności ludzkich (np. klasy i warstwy społeczne, grupy zawodowe, wyznaniowe, narodowościowe); 7) wyjaśnia proces tworzenia się narodu oraz różnorodność kontekstów znaczeniowych tego pojęcia; wyjaśnia, na czym polega patriotyzm oraz czym różni się od szowinizmu i kosmopolityzmu; wskazuje przykłady postaw patriotycznych we współczesnym świecie.
4	Państwo	<p>I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) wyróżnia podstawowe sposoby realizacji społecznego bytu człowieka: rodzinę, naród, państwo i związki państw; przedstawia specyfikę każdego z nich i ich komplementarność; 10) charakteryzuje państwo jako zorganizowane społeczeństwo (<i>res publica</i>) i wyjaśnia, jakie są podstawowe zadania państwa wobec jego obywateli oraz obowiązki obywateli względem ich państwa; 11) wymienia i charakteryzuje podstawowe atrybuty państwa oraz wyjaśnia, na czym polega racja stanu; 14) przedstawia zarówno klasyczną typologię ustrojów politycznych ze względu na stosunek do dobra wspólnego i na sposób rządu (monarchia, arystokracja, demokracja oraz tyrania, oligarchia i ochlokracja), jak i współczesne przeciwstawienie demokracji i totalitaryzmu; 15) wyjaśnia, na czym polega demokracja – zarówno w wersji klasycznej (jako sposób wyznaczania rządzących), jak i w wersji liberalnej (jako polityczny wyraz „suwerenności ludu”).

AUTORZY: Izabella Modzelewska-Rysak, Leszek Rysak

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
5	Powstanie II Rzeczypospolitej	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 10) charakteryzuje państwo jako zorganizowane społeczeństwo (<i>res publica</i>) i wyjaśnia, jakie są podstawowe zadania państwa wobec jego obywateli oraz obowiązki obywateli względem ich państwa; 11) wymienia i charakteryzuje podstawowe atrybuty państwa oraz wyjaśnia, na czym polega racja stanu; 22) przedstawia powody tworzenia się związków międzypaństwowych i charakteryzuje unie państw na przykładzie nowożytnych dziejów Europy, odróżnia je od naturalnego pokrewieństwa narodów należących do określonych wspólnot kulturowych (np. narody Europy łacińskiej).
6	Od I do II wojny światowej	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 11) wymienia i charakteryzuje podstawowe atrybuty państwa oraz wyjaśnia, na czym polega racja stanu; 14) przedstawia zarówno klasyczną typologię ustrojów politycznych ze względu na stosunek do dobra wspólnego i na sposób rządu (monarchia, arystokracja, demokracja oraz tyrania, oligarchia i ochłokracja), jak i współczesne przeciwstawienie demokracji i totalitaryzmu.
7	XX-wieczne totalitaryzmy	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 14) przedstawia zarówno klasyczną typologię ustrojów politycznych ze względu na stosunek do dobra wspólnego i na sposób rządu (monarchia, arystokracja, demokracja oraz tyrania, oligarchia i ochłokracja), jak i współczesne przeciwstawienie demokracji i totalitaryzmu; 22) przedstawia powody tworzenia się związków międzypaństwowych i charakteryzuje unie państw na przykładzie nowożytnych dziejów Europy, odróżnia je od naturalnego pokrewieństwa narodów należących do określonych wspólnot kulturowych (np. narody Europy łacińskiej). II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 3) charakteryzuje odmienności ustrojów państw zachodnich i państw bloku sowieckiego – z wykorzystaniem swojej wiedzy o różnicach między demokracją i totalitaryzmem.
		Powtórzenie wiadomości z działu I
II. ŚWIAT I POLSKA W LATACH 1945–1956		
8	Podstawy nowego porządku Europy i świata po II wojnie światowej	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 8) wyjaśnia znaczenie organizacji celowych (np. organizacje polityczne, związki zawodowe, stowarzyszenia) tworzonych przez ludzi dla realizacji ich wspólnych interesów i zadań; 11) wymienia i charakteryzuje podstawowe atrybuty państwa oraz wyjaśnia, na czym polega racja stanu. II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 1) charakteryzuje konsekwencje polityczne, społeczne, ekonomiczne i kulturowe II wojny światowej dla świata; 2) charakteryzuje – z wykorzystaniem swojej wiedzy o relacjach i związkach państw – cele i zasady Organizacji Narodów Zjednoczonych, opisuje jej strukturę (główne organy i wybrane organizacje wyspecjalizowane), przedstawia mocne i słabe strony jej funkcjonowania.
9	Zakończenie II wojny światowej oraz jej społeczne i prawne dziedzictwo	II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 1) charakteryzuje konsekwencje polityczne, społeczne, ekonomiczne i kulturowe II wojny światowej dla świata; 13) charakteryzuje skutki II wojny światowej dla Polski w wymiarze politycznym, społecznym, ekonomicznym i kulturowym.
10	Powstanie bloku wschodniego	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 6) wyróżnia wspólnoty i grupy tworzące się na podstawie podobieństwa pochodzenia, kultury, sposobu życia, interesów i sytuacji ekonomicznej, w tym zarówno narody, jak i inne grupy społeczne znajdujące się wewnątrz podstawowych społeczności ludzkich (np. klasy i warstwy społeczne, grupy zawodowe, wyznaniowe, narodowościowe); 8) wyjaśnia znaczenie organizacji celowych (np. organizacje polityczne, związki zawodowe, stowarzyszenia) tworzonych przez ludzi dla realizacji ich wspólnych interesów i zadań; 22) przedstawia powody tworzenia się związków międzypaństwowych i charakteryzuje unie państw na przykładzie nowożytnych dziejów Europy, odróżnia je od naturalnego pokrewieństwa narodów należących do określonych wspólnot kulturowych (np. narody Europy łacińskiej).

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
		II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 1) charakteryzuje konsekwencje polityczne, społeczne, ekonomiczne i kulturowe II wojny światowej dla świata; 3) charakteryzuje odmienności ustrojów państw zachodnich i państw bloku sowieckiego – z wykorzystaniem swojej wiedzy o różnicach między demokracją i totalitaryzmem.
11	Ustanowienie władzy komunistycznej w Polsce	II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 13) charakteryzuje skutki II wojny światowej dla Polski w wymiarze politycznym, społecznym, ekonomicznym i kulturowym; 14) przedstawia – z wykorzystaniem swojej wiedzy o państwie i jego atrybutach – problem niepodległości Polski oraz sytuację polskiej państwowości i polityki w kraju i na emigracji po 1945 roku; 15) wyjaśnia pojęcie okupacji przez przedstawiciela na przykładzie modelu kontroli Polski Ludowej przez Związek Sowiecki; 16) charakteryzuje najważniejsze mechanizmy sowietyzacji Polski w latach 1945–1956 (terror, propaganda, gospodarka planowa, rządy monopartyjne, przynależność do partii komunistycznej jako główna ścieżka kariery zawodowej i dobrobytu materialnego); 21) charakteryzuje konstytucję PRL z 1952 roku, jej określenie suwerena („lud pracujący”), a także jej charakter propagandowy i fasadowość w stosunku do realnych rządów PZPR.
12	Druga okupacja sowiecka w Polsce – legalna opozycja i zbrojny opór	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 7) wyjaśnia proces tworzenia się narodu oraz różnorodność kontekstów znaczeniowych tego pojęcia; wyjaśnia, na czym polega patriotyzm oraz czym różni się od szowinizmu i kosmopolityzmu; wskazuje przykłady postaw patriotycznych we współczesnym świecie; 8) wyjaśnia znaczenie organizacji celowych (np. organizacje polityczne, związki zawodowe, stowarzyszenia) tworzonych przez ludzi dla realizacji ich wspólnych interesów i zadań. II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 15) wyjaśnia pojęcie okupacji przez przedstawiciela na przykładzie modelu kontroli Polski Ludowej przez Związek Sowiecki; 16) charakteryzuje najważniejsze mechanizmy sowietyzacji Polski w latach 1945–1956 (terror, propaganda, gospodarka planowa, rządy monopartyjne, przynależność do partii komunistycznej jako główna ścieżka kariery zawodowej i dobrobytu materialnego); 18) charakteryzuje rozmaite reakcje społeczeństwa polskiego na rządy komunistów w Polsce, w tym główne formy sprzeciwu i oporu wobec komunizmu (do 1956 roku), w formie walki zbrojnej, opozycji politycznej, pracy kulturowej, zaangażowania na bezspornych polach pracy dla kraju oraz oporu wobec państwowej ateizacji; 19) w kontekstach powstańczej walki „żołnierzy niezłomnych” (rtm. Witold Pilecki, płk Łukasz Ciepliński, Danuta Siedzikówna ps. „Inka”) oraz postawy prymasa Stefana Wyszyńskiego (jego „non possumus” i internowanie w latach 1953–1956) wymienia przykłady wierności zasadom i męstwa różnych postaci wobec prześladowców.
13	Powojenna odbudowa Europy Zachodniej i kwestia niemiecka	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 3) przedstawia klasyczne określenie dobra wspólnego (<i>bonum commune</i>) i charakteryzuje jego obecność we współczesnych doktrynach politycznych; 4) wyróżnia podstawowe sposoby realizacji społecznego bytu człowieka: rodzinę, naród, państwo i związki państw; przedstawia specyfikę każdego z nich i ich komplementarność; 8) wyjaśnia znaczenie organizacji celowych (np. organizacje polityczne, związki zawodowe, stowarzyszenia) tworzonych przez ludzi dla realizacji ich wspólnych interesów i zadań; 15) wyjaśnia, na czym polega demokracja – zarówno w wersji klasycznej (jako sposób wyznaczania rządzących), jak i w wersji liberalnej (jako polityczny wyraz „suwerenności ludu”); 22) przedstawia powody tworzenia się związków między państwowych i charakteryzuje unie państw na przykładzie nowożytnych dziejów Europy, odróżnia je od naturalnego pokrewieństwa narodów należących do określonych wspólnot kulturowych (np. narody Europy łańskie). II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 1) charakteryzuje konsekwencje polityczne, społeczne, ekonomiczne i kulturowe II wojny światowej dla świata; 3) charakteryzuje odmienności ustrojów państw zachodnich i państw bloku sowieckiego – z wykorzystaniem swojej wiedzy o różnicach między demokracją i totalitaryzmem;

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
		6) na przykładzie państw zachodnich charakteryzuje różnice programowe rządów socjaldemokratycznych, chadeckich, konserwatywnych i liberalnych w dziedzinie polityki społecznej, gospodarczej i wartości; 7) wyjaśnia, jakie znaczenie miał plan Marshalla oraz czym był „cud gospodarczy” w RFN; 8) stosuje swoją wiedzę o związkach państw i pokrewieństwie narodów do charakterystyki początków integracji europejskiej na polu gospodarczym i politycznym (do 1957 roku) ze wskazaniem jej głównych powodów ideowych (chrześcijański światopogląd „Ojców Założycieli”), kulturowych (bliskość narodów europejskich) oraz politycznych (obawa przed ekspansją sowiecką, przygotowanie się na odbiór amerykańskiej pomocy w ramach tzw. planu Marshalla, rozwiązanie „problemu niemieckiego” przez integrację gospodarki RFN z innymi gospodarkami zachodnimi).
14	Początki zimnej wojny	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 3) przedstawia klasyczne określenie dobra wspólnego (<i>bonum commune</i>) i charakteryzuje jego obecność we współczesnych doktrynach politycznych; 22) przedstawia powody tworzenia się związków między państwami i charakteryzuje unie państw na przykładzie nowożytnych dziejów Europy, odróżnia je od naturalnego pokrewieństwa narodów należących do określonych wspólnot kulturowych (np. narody Europy łacińskiej). II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 2) charakteryzuje – z wykorzystaniem swojej wiedzy o relacjach i związkach państw – cele i zasady Organizacji Narodów Zjednoczonych, opisuje jej strukturę (główne organy i wybrane organizacje wyspecjalizowane), przedstawia mocne i słabe strony jej funkcjonowania; 3) charakteryzuje odmienności ustrojów państw zachodnich i państw bloku sowieckiego – z wykorzystaniem swojej wiedzy o różnicach między demokracją i totalitaryzmem; 4) wyjaśnia genezę i znaczenie pojęcia zimnej wojny oraz żelaznej kurtyny; 5) wyjaśnia znaczenie powstania NATO i Układu Warszawskiego III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 12) opisuje główne pola zimnowojennej konfrontacji mocarstw w latach 1956–1970 (Niemcy/Berlin, Kuba, Wietnam); wyjaśnia pojęcie wojen zastępczych.
15	Terror i przebudowa gospodarki w Polsce w latach 1944–1956	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 6) wyróżnia wspólnoty i grupy tworzące się na podstawie podobieństwa pochodzenia, kultury, sposobu życia, interesów i sytuacji ekonomicznej, w tym zarówno narody, jak i inne grupy społeczne znajdujące się wewnątrz podstawowych społeczności ludzkich (np. klasy i warstwy społeczne, grupy zawodowe, wyznaniowe, narodowościowe). II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 15) wyjaśnia pojęcie okupacji przez przedstawiciela na przykładzie modelu kontroli Polski Ludowej przez Związek Sowiecki; 16) charakteryzuje najważniejsze mechanizmy sowietyzacji Polski w latach 1945–1956 (terror, propaganda, gospodarka planowa, rządy monopartyjne, przynależność do partii komunistycznej jako główna ścieżka kariery zawodowej i dobrobytu materialnego); 17) przedstawia powojenną odbudowę kraju, zagospodarowanie i integrację Ziemi Zachodnich i Północnych, procesy industrializacji, charakteryzuje zmiany polskiej wsi w wyniku reformy rolnej i kwestię jej kolektywizacji na wzór sowiecki; 18) charakteryzuje rozmaite reakcje społeczeństwa polskiego na rządy komunistów w Polsce, w tym główne formy sprzeciwu i oporu wobec komunizmu (do 1956 roku), w formie walki zbrojnej, opozycji politycznej, pracy kulturowej, zaangażowania na bezspornych polach pracy dla kraju oraz oporu wobec państwowej ateizacji; 20) charakteryzuje zmiany zachodzące w okresie powojennym w strukturze społeczeństwa polskiego i składzie narodowościowym państwa.
16	Polska w latach 1944–1956 – życie społeczne	II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 15) wyjaśnia pojęcie okupacji przez przedstawiciela na przykładzie modelu kontroli Polski Ludowej przez Związek Sowiecki; 16) charakteryzuje najważniejsze mechanizmy sowietyzacji Polski w latach 1945–1956 (terror, propaganda, gospodarka planowa, rządy monopartyjne, przynależność do partii komunistycznej jako główna ścieżka kariery zawodowej i dobrobytu materialnego);

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
		17) przedstawia powojenną odbudowę kraju, zagospodarowanie i integrację Ziem Zachodnich i Północnych, procesy industrializacji, charakteryzuje zmiany polskiej wsi w wyniku reformy rolnej i kwestię jej kolektywizacji na wzór sowiecki; 18) charakteryzuje rozmaite reakcje społeczeństwa polskiego na rządy komunistów w Polsce, w tym główne formy sprzeciwu i oporu wobec komunizmu (do 1956 roku), w formie walki zbrojnej, opozycji politycznej, pracy kulturowej, zaangażowania na bezspornych polach pracy dla kraju oraz oporu wobec państwowej ateizacji.
17	Prześladowania religijne w bloku wschodnim w latach 40. i 50. XX w.	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 13) objaśnia różne modele relacji kościołów i innych związków wyznaniowych z państwem, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji i współczesności Rzeczypospolitej. II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 19) w kontekstach powstańczej walki „żołnierzy niezłomnych” (rtm. Witold Pilecki, płk Łukasz Ciepliński, Danuta Siedzikówna ps. „Inka”) oraz postawy prymasa Stefana Wyszyńskiego (jego „non possumus” i internowanie w latach 1953–1956) wymienia przykłady wierności zasadom i męstwa różnych postaci wobec prześladowców.
18	Azja po II wojnie światowej	II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 10) charakteryzuje znaczenie przejścia władzy w Chinach przez komunistów w 1949 roku oraz system rządów Mao Zedonga (największe ludobójstwo po 1945 roku w czasie Wielkiego Skoku, prześladowanie religii); 11) wyjaśnia znaczenie powstania państwa Izrael dla sytuacji na Bliskim Wschodzie i dla polityki międzynarodowej; przedstawia podstawowe zasady syjonizmu; 12) charakteryzuje genezę i zasady islamizmu. III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 2) wyjaśnia pojęcie dekolonizacji oraz wskazuje jej główne etapy i konsekwencje.
		Powtórzenie wiadomości z działu II
III. ŚWIAT I POLSKA W LATACH 1956–1970		
19	Destalinizacja w bloku wschodnim	III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 3) charakteryzuje opór społeczeństw Europy Środkowej wobec komunizmu na przykładzie powstań antykomunistycznych w Berlinie (1953 rok) i na Węgrzech (1956 rok); 5) charakteryzuje proces „destalinizacji” i wskazuje jego ograniczenia (na podstawie głównych tez „tajnego referatu” Chruszczowa z 1956 roku).
20	Rok 1956 w Polsce i na Węgrzech	III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 3) charakteryzuje opór społeczeństw Europy Środkowej wobec komunizmu na przykładzie powstań antykomunistycznych w Berlinie (1953 rok) i na Węgrzech (1956 rok); 4) wyjaśnia, na czym polegał przełom 1956 roku w Polsce, wskazuje jego najważniejsze etapy (poznański Czerwiec, Jasnogórskie Śluby Narodu, powrót Gomułki do władzy, uwolnienie prymasa Stefana Wyszyńskiego).
21	Konfrontacja millenijna – państwo i Kościół w Polsce na przełomie lat 50. i 60. XX w.	III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 4) wyjaśnia, na czym polegał przełom 1956 roku w Polsce, wskazuje jego najważniejsze etapy (poznański Czerwiec, Jasnogórskie Śluby Narodu, powrót Gomułki do władzy, uwolnienie prymasa Stefana Wyszyńskiego); 16) wyjaśnia znaczenie ideowo-moralne duszpasterskiego programu prymasa Stefana Wyszyńskiego (Jasnogórskie Śluby Narodu, Wielka Nowenna, obchody milenijne); wskazuje zasługi Kościoła dla integracji Ziem Zachodnich i Północnych z resztą Polski; 17) charakteryzuje sposoby walki reżimu PRL z Kościołem w latach 60. i 70. (w tym spychanie ludzi wierzących do statusu obywateli drugiej kategorii).
22	Świat w okresie zimnowojennej rywalizacji lat 50. i 60. XX w.	III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 2) wyjaśnia pojęcie dekolonizacji oraz wskazuje jej główne etapy i konsekwencje; 12) opisuje główne pola zimnowojennej konfrontacji mocarstw w latach 1956–1970 (Niemcy/Berlin, Kuba, Wietnam); wyjaśnia pojęcie wojen zastępczych.

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
23	Bliski Wschód i Chiny w latach 50. i 60. XX w.	III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 13) zna najważniejsze etapy wojen bliskowschodnich, ze szczególnym uwzględnieniem „wojny sześciodniowej” z 1967 roku; 14) charakteryzuje przyczyny i przejawy antagonizmu sowiecko-chińskiego w latach 60. XX wieku; 15) wyjaśnia pojęcie rewolucji kulturalnej, wskazując na jej różne konteksty znaczeniowe (jaka jest różnica między chińską „rewolucją kulturalną” a tą na Zachodzie).
24	Ku zjednoczonej Europie (Zachodniej)	II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 6) na przykładzie państw zachodnich charakteryzuje różnice programowe rządów socjaldemokratycznych, chadeckich, konserwatywnych i liberalnych w dziedzinie polityki społecznej, gospodarczej i wartości; 8) stosuje swoją wiedzę o związkach państw i pokrewieństwie narodów do charakterystyki początków integracji europejskiej na polu gospodarczym i politycznym (do 1957 roku) ze wskazaniem jej głównych powodów ideowych (chrześcijański światopogląd „Ojców Założycieli”), kulturowych (bliskość narodów europejskich) oraz politycznych (obawa przed ekspansją sowiecką, przygotowanie się na odbiór amerykańskiej pomocy w ramach tzw. planu Marshalla, rozwiązanie „problemu niemieckiego” przez integrację gospodarki RFN z innymi gospodarkami zachodnimi). III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 1) przedstawia okoliczności i zasady traktatów rzymskich z 1957 roku oraz charakteryzuje funkcjonowanie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej; 6) charakteryzuje zmiany w sposobie życia w krajach zachodnich wynikające z rozwoju technologii i mediów (telewizja), wzrostu zamożności społeczeństw oraz dorastania pokolenia powojennego; przedstawia ich odpowiedniki w krajach bloku sowieckiego; 8) charakteryzuje zasady społecznej gospodarki rynkowej oraz „państwa dobrobytu”; przedstawia ich przykłady w odniesieniu do świata początku lat 60. XX wieku.
25	Zmiany społeczne i kulturowe na Zachodzie w latach 50. i 60. XX w.	III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 6) charakteryzuje zmiany w sposobie życia w krajach zachodnich wynikające z rozwoju technologii i mediów (telewizja), wzrostu zamożności społeczeństw oraz dorastania pokolenia powojennego; przedstawia ich odpowiedniki w krajach bloku sowieckiego; 7) wyjaśnia zjawisko „kultury masowej” i powstawanie w niej osobnego nurtu kultury młodzieżowej; 9) charakteryzuje przemiany społeczno-obyczajowe określane jako „rewolucja 1968 roku” (m.in. rewolta studencka, „rewolucja seksualna”) oraz ich intelektualne inspiracje (neomarksizm, „nowa lewica”); 10) charakteryzuje idee i ruchy pacyfistyczne; wskazuje różnicę między ekologią a ekologizmem; 15) wyjaśnia pojęcie rewolucji kulturalnej, wskazując na jej różne konteksty znaczeniowe (jaka jest różnica między chińską „rewolucją kulturalną” a tą na Zachodzie).
26	Religia – Kościół – państwo	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 13) objaśnia różne modele relacji kościołów i innych związków wyznaniowych z państwem, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji i współczesności Rzeczypospolitej. II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 17) przedstawia powojenną odbudowę kraju, zagospodarowanie i integrację Ziem Zachodnich i Północnych, procesy industrializacji, charakteryzuje zmiany polskiej wsi w wyniku reformy rolnej i kwestię jej kolektywizacji na wzór sowiecki. III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 11) wyjaśnia, na czym polegały przemiany w Kościele zainicjowane na Soborze Watykańskim II i w czasie tzw. reform posoborowych, ze szczególnym uwzględnieniem nauczania o relacjach Kościoła i świata; 17) charakteryzuje sposoby walki reżimu PRL z Kościołem w latach 60. i 70. (w tym spychanie ludzi wierzących do statusu obywateli drugiej kategorii); 18) wyjaśnia, na czym polegała komunistyczna polityka „rozdzielenia Kościoła od państwa”, z wykorzystaniem swojej wiedzy o różnych modelach relacji między związkami wyznaniowymi a państwem; wyjaśnia pojęcia: laicyzm, sekularyzm, indyferentyzm.

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
27	Rok 1968 w Polsce i Czechosłowacji	III. Świat i Polska w latach 1956–1970. Uczeń: 19) charakteryzuje przebieg tzw. wydarzeń 1968 roku w Polsce i ich różne konteksty (walka frakcyjna w PZPR z użyciem propagandy antysemitki, wolnościowe dążenia narodu polskiego); 20) wyjaśnia, czym była Praska Wiosna 1968 roku i interwencja wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji, oraz wyjaśnia znaczenie terminu „doktryna Breżniewa”.
28	Schyłek rządów Gomułki i Grudzień 1970	II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 16) charakteryzuje najważniejsze mechanizmy sowyetyzacji Polski w latach 1945–1956 (terror, propaganda, gospodarka planowa, rządy monopartyjne, przynależność do partii komunistycznej jako główna ścieżka kariery zawodowej i dobrobytu materialnego). IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń: 6) wyjaśnia, na czym polegało przełomowe znaczenie „Ostpolitik” kanclerza Willy’ego Brandta; 8) charakteryzuje przebieg Grudnia 1970 roku i jego polityczne skutki (odejście Władysława Gomułki z funkcji szefa partii).
		Powtórzenie wiadomości z działu III
IV. ŚWIAT I POLSKA W LATACH 1970–1980		
29	PRL w czasach Gierka	IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń: 9) charakteryzuje rządy Edwarda Gierka (dobrobyt na kredyt, uległość wobec ZSRS, zmiany w konstytucji PRL w 1976 roku).
30	Sytuacja na świecie w latach 70. XX w.	IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń: 1) charakteryzuje przyczyny osłabnięcia pozycji Stanów Zjednoczonych Ameryki na świecie na początku lat 70. i wzrostu wpływów światowego obozu komunistycznego (porażka w Wietnamie, afera Watergate, kryzys energetyczny); 2) charakteryzuje konsekwencje wzrostu wpływów komunistycznych na świecie w latach 70. XX wieku (ludobójcza polityka Czerwonych Khmerów w Kambodży, kubańscy „doradcy” w Afryce); 3) wyjaśnia przełomowe znaczenie zbliżenia Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz Chin na początku lat 70.
31	Wzrost wpływów ZSRS w Azji, Afryce i Ameryce Łacińskiej	IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń: 2) charakteryzuje konsekwencje wzrostu wpływów komunistycznych na świecie w latach 70. XX wieku (ludobójcza polityka Czerwonych Khmerów w Kambodży, kubańscy „doradcy” w Afryce).
32	Polityka odprężenia	IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń: 4) wyjaśnia, na czym polegała „polityka odprężenia” (<i>détente</i>) w relacjach międzynarodowych w połowie lat 70.; wskazuje najważniejsze etapy porozumień rozbrojeniowych między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a ZSRS; 5) wyjaśnia znaczenie postanowień Konferencji BWE w Helsinkach (1975 rok); charakteryzuje treść „pięciu koszyków” helsińskiej konferencji.
33	Niemcy – rozliczenie z dziedzictwem nazistowskim	IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń: 6) wyjaśnia, na czym polegało przełomowe znaczenie „Ostpolitik” kanclerza Willy’ego Brandta; 7) charakteryzuje sposób rozliczenia się Niemiec z dziedzictwem rządów nazistowskich (przykłady pozytywne i negatywne: działalność Centrali Ścigania Zbrodni Hitlerowskich w Ludwigsburgu, kariera Heinza Reinefartha, sprawa reparacji i restytucji zagrabionych w Polsce dzieł sztuki).
34	Polityka wschodnia Stolicy Apostolskiej	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 9) wyjaśnia charakter wspólnot religijnych, ich odmienności związane z treścią wiary, kultem, nauczaniem moralnym i organizacją. IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń: 11) wyjaśnia znaczenie wyboru kardynała Karola Wojtyły na papieża dla Polski i świata.
35	Chiny i „państwowy kapitalizm”	V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń: 4) charakteryzuje zmiany zachodzące w Chinach po śmierci Mao Zedonga (rządy Deng Xiaopinga i początek „państwowego kapitalizmu”).

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
36	Socjaldemokracja i „nowa prawica”	<p>II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:</p> <p>6) na przykładzie państw zachodnich charakteryzuje różnice programowe rządów socjaldemokratycznych, chadeckich, konserwatywnych i liberalnych w dziedzinie polityki społecznej, gospodarczej i wartości;</p> <p>V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje zmiany w programach zachodnich partii lewicowych i prawicowych widoczne w latach 70. i 80. oraz wzrost popularności programów wolnorynkowych i konserwatywno-liberalnych („nowa prawica”, neoliberalizm);</p> <p>2) wyjaśnia znaczenie zwycięstwa Margaret Thatcher w Wielkiej Brytanii (1979 rok) i Ronalda Reagana w Stanach Zjednoczonych Ameryki (1980 rok) dla relacji Wschód–Zachód.</p>
37	Kryzys gospodarczy i społeczny w Polsce w drugiej połowie XX w.	<p>IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń:</p> <p>9) charakteryzuje rządy Edwarda Gierka (dobrobyt na kredyt, uległość wobec ZSRS, zmiany w konstytucji PRL w 1976 roku).</p>
38	Opozycja demokratyczna w Polsce	<p>I. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:</p> <p>14) przedstawia – z wykorzystaniem swojej wiedzy o państwie i jego atrybutach – problem niepodległości Polski oraz sytuację polskiej państwowości i polityki w kraju i na emigracji po 1945 roku.</p> <p>IV. Świat i Polska w latach 1970–1980. Uczeń:</p> <p>10) charakteryzuje główne przejawy opozycji w Polsce w latach 70.: Kościół katolicki i narodziny opozycji demokratycznej po protestach robotniczych w 1976 roku;</p> <p>11) wyjaśnia znaczenie wyboru kardynała Karola Wojtyły na papieża dla Polski i świata.</p>
Powtórzenie wiadomości z działu IV		
V. ŚWIAT I POLSKA W LATACH 1980–1991		
39	Powstanie Solidarności	<p>V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń:</p> <p>5) przedstawia proces powstawania ruchu społecznego „Solidarność”, jego przywódców, charakter, cele i tradycje, do których się odwoływał, a także jego znaczenie dla Polski i świata.</p>
40	Stan wojenny w Polsce	<p>V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń:</p> <p>6) przedstawia okoliczności i skutki wprowadzenia przez władze stanu wojennego 13 grudnia 1981 roku, formy walki reżimu PRL z wolnościowymi dążeniami Polaków (cenzura, „nieznani sprawcy”, Kopalnia Węgla Kamiennego „Wujek”, Lubin 1982 rok, zamordowanie Grzegorza Przemyka) oraz formy oporu wobec reżimu stanu wojennego;</p> <p>7) charakteryzuje rolę Kościoła katolickiego w Polsce w okresie po wprowadzeniu stanu wojennego (pomoc wszystkim prześladowanym, kultura bez cenzury, msze za ojczyznę, osoba bł. ks. Jerzego Popiełuszki, pielgrzymki św. Jana Pawła II do Polski w 1983 i 1987 roku).</p>
41	Kryzys w bloku wschodnim	<p>V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń:</p> <p>3) charakteryzuje główne przyczyny erozji systemu komunistycznego w latach 80. (wewnętrzne wady systemu, „rewolucja ducha” za „żelazną kurtyną”, twarda postawa Zachodu);</p> <p>8) charakteryzuje przejawy kryzysu systemu komunistycznego w Polsce w latach 80. (niewydolność gospodarcza) oraz jego skutki w połączeniu z represyjną polityką stanu wojennego (emigracja wielu wykształconych i zaangażowanych społecznie Polaków).</p>
42	Pierestrojka w ZSRS i jej echa krajach bloku wschodniego	<p>V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń:</p> <p>9) charakteryzuje genezę i znaczenie programu „pierestrojki” Michaiła Gorbaczowa;</p> <p>10) wyjaśnia pojęcie uwłaszczenia nomenklatury na przykładzie polityki rządu Mieczysława Rakowskiego (1988–1989).</p>
43	W samo południe 4 czerwca...	<p>V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń:</p> <p>12) przedstawia główne wydarzenia związane z przełomem 1989 roku w Polsce (Okragły Stół, wybory 4 czerwca 1989 roku, wybór gen. Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta PRL, rząd Tadeusza Mazowieckiego); wyjaśnia pojęcie wyborów kontraktowych;</p> <p>13) dokonuje bilansu rządów komunistycznych w Polsce, wskazując na ich skutki w warstwie kultury, życia społecznego i gospodarczego.</p>

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
44	Jesień Narodów w Europie Środkowej i Wschodniej	V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń: 11) charakteryzuje przebieg Jesieni Narodów w Europie Środkowej i Wschodniej; wskazuje na prekursorską rolę ruchu społecznego „Solidarność” oraz „rewolucji ducha” zainicjowanej przez św. Jana Pawła II; 14) charakteryzuje najważniejsze zmiany geopolityczne w najbliższym otoczeniu Polski w latach 1989–1991 (zjednoczenie Niemiec, rozpad Czechosłowacji oraz ZSRS), ze szczególnym uwzględnieniem powstania niepodległych państw bałtyckich, Ukrainy i Białorusi.
45	Polska transformacja ustrojowa	V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń: 16) wskazuje, na czym polegała transformacja gospodarczo-ustrojowa realizowana w Polsce po 1989 roku, na przykładzie założeń oraz implementacji planu Sachsa-Balcerowicza; 17) wyjaśnia różnice między prywatyzacją a reprivatyzacją; 18) wyjaśnia znaczenie walki z korupcją dla kultury politycznej i efektywności gospodarczej państwa; 20) charakteryzuje zmiany dokonane w konstytucji Polski w 1989 roku; 23) charakteryzuje genezę, przebieg i konsekwencje „wojny na górze” w 1990 roku (pierwsze powszechne wybory prezydenckie w 1990 roku i zwycięstwo Lecha Wałęsy).
46	Ku społeczeństwu obywatelskiemu	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 5) wyjaśnia znaczenie wspólnoty samorządowej; zna treść i genezę zasady pomocniczości jako fundamentu współczesnych państw i formułuje płynące z niej wnioski dla codziennego funkcjonowania. V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń: 19) wyjaśnia pojęcie społeczeństwa obywatelskiego i wskazuje przykłady jego funkcjonowania w Polsce po 1989 roku; 21) wyjaśnia pojęcie demokratycznego państwa prawa; 22) wyjaśnia znaczenie istnienia samorządu terytorialnego; charakteryzuje główne etapy jego odbudowy w Polsce po 1989 roku. VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 10) wyjaśnia pojęcie organizacji pozarządowej, omawia rolę i wskazuje przykłady organizacji pozarządowych (NGO) we współczesnej Polsce.
47	Prawo	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 20) charakteryzuje sprawiedliwość jako moralny fundament ładu społecznego, wyróżnia sprawiedliwość społeczną, rozdzielczą i wymienną.
		Powtórzenie wiadomości z działu V
VI. ŚWIAT I POLSKA W LATACH 1991–2001		
48	„Nowy” świat	VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 1) charakteryzuje pojęcie nowego światowego ładu (<i>New World Order</i>) i podaje przykłady jego funkcjonowania (I wojna w Zatoce Perskiej w 1990 roku); 4) wyjaśnia pojęcie i różne konteksty globalizacji (ekonomiczny, polityczny, kulturowy i ekologiczny).
49	Blaski i cienie zmian w świecie	VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 3) wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zmian politycznych w Afryce – zniesienie apartheidu w RPA, ludobójstwo w Rwandzie (1994 rok); 13) charakteryzuje przejawy wzrostu globalnego znaczenia Chin w XXI wieku; 14) podaje przykłady wzrostu agresywnej polityki Rosji od czasu objęcia rządów przez Władimira Putina (Czeczenia, Gruzja, Ukraina); przedstawia nowe formy rosyjskiego imperializmu („szantaż gazowy”, „wojna hybrydowa”, „wojna informacyjna”); 15) wyjaśnia pojęcie terroryzmu oraz przedstawia genezę i najważniejsze etapy „wojny z terroryzmem” (Afganistan, Irak); 16) charakteryzuje zjawisko prześladowań religijnych, w tym na przykładzie losu społeczności chrześcijańskich w różnych strefach świata.

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
50	Integracja europejska	VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 2) charakteryzuje kolejne etapy integracji europejskiej po 1992 roku (traktat z Maastricht, powstanie Unii Europejskiej, wprowadzenie waluty euro).
51	Polska droga do demokracji	VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 5) charakteryzuje znaczenie 1991 roku w najnowszej historii Polski (pierwsze wolne wybory parlamentarne, powołanie rządu Jana Olszewskiego); 6) wyjaśnia, na czym polegała wizja budowy „trzeciej niepodległości” przedstawiona w Polsce w 1991 roku przez św. Jana Pawła II; 7) wyjaśnia przyczyny i konsekwencje objęcia władzy przez ugrupowania postkomunistyczne w Polsce w 1993 roku 9) charakteryzuje sposób unormowania relacji między Rzeczpospolitą Polską i Kościołem katolickim w konkordacie z 1993 roku oraz między Rzeczpospolitą Polską i innymi związkami wyznaniowymi na mocy tzw. ustaw kościelnych.
52	III Rzeczpospolita	VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 8) charakteryzuje główne postanowienia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (preambuła, relacje między najważniejszymi organami władzy, niezawisłość sądów i trójpodział władzy, prawa i obowiązki obywatela Rzeczypospolitej Polskiej, przepisy dotyczące małżeństwa i rodziny).
53	Rzeczpospolita samorządna	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 5) wyjaśnia znaczenie wspólnoty samorządowej; zna treść i genezę zasady pomocniczości jako fundamentu współczesnych państw i formułuje płynące z niej wnioski dla codziennego funkcjonowania; 12) wymienia i charakteryzuje podstawowe atrybuty jednostek samorządu terytorialnego jako wspólnot lokalnych; VII. Świat i Polska w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Uczeń: 11) przedstawia zakres działania poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego (gmina, powiat, województwo) w Rzeczypospolitej Polskiej, z uwzględnieniem struktury głównych kierunków wydatków budżetowych na te działania oraz źródeł ich finansowania.
54	System prawny współczesnej Polski	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 16) rozumie istotę prawa, wyjaśnia, czym jest prawo stanowione (<i>lex</i>) i jego związek z uprawnieniami (<i>ius</i>) obecnymi w niepisanych standardach, niezależnych od władzy prawodawczej; wie, na czym polega różnica między pozytywistyczną a prawnonaturalną koncepcją prawa; 17) rozpoznaje sprawy regulowane przez prawo cywilne, rodzinne, administracyjne i karne.
55	Prawa człowieka i ich ochrona w Polsce i na świecie	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 18) wyjaśnia podstawy i treść praw człowieka oraz ich związek z dziedzictwem cywilizacji zachodniej (inspiracje płynące z chrześcijaństwa oraz z nauki o prawie naturalnym sięgającej czasów grecko-rzymskich); 19) przedstawia zasady ogólne i katalog praw człowieka wynikające z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., sądowe środki ochrony praw i wolności w Rzeczypospolitej Polskiej oraz sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich. II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń: 9) wykorzystuje swoją wiedzę o doktrynie praw człowieka do scharakteryzowania praw i wolności podanych w Powszechnej deklaracji praw człowieka ONZ z 1948 roku i Europejskiej konwencji praw człowieka Rady Europy z 1950 roku oraz ograniczeń w ich wykonywaniu i związanych z nimi obowiązków.
56	Rozliczanie przeszłości w Polsce	V. Świat i Polska w latach 1980–1991. Uczeń: 15) wyjaśnia pojęcia dekomunikacji i lustracji w kontekście prób wychodzenia z postkomunizmu, ujmując te pojęcia na tle porównawczym, uwzględniając przykłady Niemiec i Czechosłowacji. VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 5) charakteryzuje znaczenie 1991 roku w najnowszej historii Polski (pierwsze wolne wybory parlamentarne, powołanie rządu Jana Olszewskiego); 11) charakteryzuje reformy w czasach rządów AWS i UW (1997–2001); wyjaśnia znaczenie powstania Instytutu Pamięi Narodowej.

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
57	Polska w Unii Europejskiej i NATO	VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 12) charakteryzuje znaczenie wstąpienia Polski do NATO w 1999 roku i do Unii Europejskiej w 2004 roku. Powtórzenie wiadomości z działu VI
VII. ŚWIAT I POLSKA W PIERWSZYCH DWÓCH DEKADACH XXI W.		
58	Wojna z terroryzmem	VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 15) wyjaśnia pojęcie terroryzmu oraz przedstawia genezę i najważniejsze etapy „wojny z terroryzmem” (Afganistan, Irak).
59	Polska na początku XXI w.	VII. Świat i Polska w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Uczeń: 7) charakteryzuje zjawisko postkomunizmu jako bariery rozwojowej i przedstawia najważniejsze przyczyny jego kryzysu w Polsce po 2001 roku; 8) charakteryzuje różne wizje wyjścia Polski z postkomunizmu i wyjaśnia, na czym polegało polityczne znaczenie wyborów parlamentarnych i prezydenckich 2005 roku w Polsce; 9) ocenia znaczenie i skutki katastrofy smoleńskiej 10 kwietnia 2010 roku dla państwa polskiego; 10) charakteryzuje zmiany polityczne i gospodarcze w Polsce w latach 2010–2015.
60	Polonia i Polacy na świecie	VII. Świat i Polska w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Uczeń: 12) wymienia największe skupiska Polaków na świecie, zna różnicę między pojęciem Polonii a pojęciem Polaków poza granicami kraju.
61	Unia Europejska na początku XXI w.	VII. Świat i Polska w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Uczeń: 6) omawia proces zmiany Unii Europejskiej w okresie po wstąpieniu Polski w jej struktury (wzrost pozycji Niemiec, zjawiska kryzysowe związane z imigracją, niestabilnością strefy euro, Brexitem i epidemią wywołaną wirusem SARS-CoV-2, a także kontrowersje ustrojowe i ideologiczne na forum instytucji unijnych).
62	Świat na początku XXI w.	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 7) wyjaśnia proces tworzenia się narodu oraz różnorodność kontekstów znaczeniowych tego pojęcia; wyjaśnia, na czym polega patriotyzm oraz czym różni się od szowinizmu i kosmopolityzmu; wskazuje przykłady postaw patriotycznych we współczesnym świecie. VI. Świat i Polska w latach 1991–2001. Uczeń: 13) charakteryzuje przejawy wzrostu globalnego znaczenia Chin w XXI wieku; 14) podaje przykłady wzrostu agresywnej polityki Rosji od czasu objęcia rządów przez Władimira Putina (Czeczenia, Gruzja, Ukraina); przedstawia nowe formy rosyjskiego imperializmu („szantaż gazowy”, „wojna hybrydowa”, „wojna informacyjna”).
63	Zmiany kulturowe w świecie XXI w.	VII. Świat i Polska w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Uczeń: 1) charakteryzuje główne zmiany kulturowe zachodzące w świecie zachodnim na przykładzie: ideologii „politycznej poprawności”, wielokulturowości, nowej definicji praw człowieka, rodziny, małżeństwa i płci; umieszcza te zmiany na tle kulturowego dziedzictwa Zachodu ujętego w myśli grecko-rzymskiej i chrześcijańskiej; 2) wskazuje na różnice między tolerowaniem a akceptacją zjawisk kulturowych i społecznych.
64	Spółeczeństwo cyfrowe	VII. Świat i Polska w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Uczeń: 3) przedstawia kulturowe, społeczne i ekonomiczne konsekwencje rozwoju internetu i technologii cyfrowych; 5) wskazuje, na czym polega wartość swobodnej wymiany opinii, oraz przedstawia nowe formy ograniczenia wolności słowa w epoce cyfrowej.
65	Media jako „czwarta władza”	I. Wiedza o podstawach życia społecznego. Uczeń: 21) rozumie znaczenie roztrpności, społecznej komunikacji, sporu, dialogu, kompromisu, solidarności i pokoju społecznego. VII. Świat i Polska w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Uczeń: 3) przedstawia kulturowe, społeczne i ekonomiczne konsekwencje rozwoju internetu i technologii cyfrowych; 4) wyjaśnia pojęcia komunikacji społecznej oraz czwartej władzy; 5) wskazuje, na czym polega wartość swobodnej wymiany opinii oraz przedstawia nowe formy ograniczenia wolności słowa w epoce cyfrowej.

Lekcja	Temat	Treści nauczania – wymagania szczegółowe zapisane w podstawie programowej
66	Nasza przyszłość	VII. Świat i Polska w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Uczeń: 13) wymienia osiągnięcia Polski po 1989 roku w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej; 14) wskazuje i charakteryzuje najpoważniejsze wyzwania stojące przed Polską u progu trzeciej dekady XXI wieku (zagrożenia geopolityczne, kryzys demograficzny, utrzymanie tożsamości kulturowej, bezpieczeństwo energetyczne, polityka klimatyczna oraz jej koszty finansowe i społeczne).
		Powtórzenie wiadomości z działu VII

Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

Metody i formy pracy

- 1) W miarę możliwości należy wprowadzić indywidualizację pracy i dostosować wymagania do możliwości danej grupy uczniów. W przypadku uczniów z dysfunkcjami wymagana jest szczegółowo rozpisana indywidualizacja (ważne, aby każdy uczeń mógł osiągnąć sukces na miarę swoich możliwości).
- 2) Aby ułatwić współpracę między nauczycielem a uczniem, na początku zajęć warto podać uczniom cele lekcji oraz Na-Co-Be-Zu (na co będę zwracać uwagę / czego będę oczekiwać po skończonej lekcji). Pomoże to uczniowi skupić uwagę na najważniejszych treściach. Pytania kluczowe mogą być wykorzystane do podsumowania lekcji lub jako praca domowa służąca powtórzeniu i utrwaleniu wiadomości. Należy pamiętać o przekazywaniu informacji zwrotnej, zwłaszcza w przypadku dłuższych prac pisemnych.
- 3) Klasyczne metody, jak pogadanka czy wykład, warto wzbogacić o film, dyskusję punktowaną, debatę, podsumowania w formie quizów, pracę na platformach e-learningowych, zadania dodatkowe zmuszające do wyszukiwania informacji i segregowania materiału (to szczególnie ważna umiejętność, której często brakuje młodzieży narażonej na nadmiar bodźców i informacji), itp.
- 4) Ważną rolę powinny odgrywać: praca w grupach lub parach, realizowanie projektów, gry planszowe (uczniowie po doświadczeniach pracy zdalnej potrzebują interakcji).
- 5) Warto proponować uczniom różnorodne formy doskonalące umiejętność autoprezentacji, wzmacniające poczucie własnej wartości, dające możliwość zaprezentowania się na forum klasy.
- 6) Nagradzanie aktywności uczniów zaowocuje zwiększeniem motywacji do nauki i umożliwi każdemu osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości.
- 7) Należy zwracać szczególną uwagę na wzajemny szacunek i dbanie o kulturę słowa.

Sugerowane metody pracy:

- 1) burza mózgów;
- 2) dyskusja punktowana;
- 3) metaplan;
- 4) drzewo decyzyjne;
- 5) lekcja sądowa;
- 6) debata za i przeciw;
- 7) debata oksfordzka;
- 8) studium przypadku;
- 9) przygotowywanie projektów (miniprojektów);
- 10) praca z filmem (np. dyskusyjny klub filmowy – patrz opis niżej), tworzenie amatorskich filmów i audycji związanych z historią najnowszą;
- 11) praca z książką (np. klub dobrej książki – patrz opis niżej);

- 12) wyjścia i wycieczki (np. do sejmu, urzędu gminy), uczestniczenie w ważnych uroczystościach państwowych i imprezach tematycznych;
- 13) wyjazdy edukacyjne (np. do Trójmiasta, Szczecina, Łodzi);
- 14) korzystanie z oferty edukacyjnej instytucji naukowo-edukacyjnych (m. in. Przystanek Historia IPN i oferta oddziałów, Zamek Królewski w Warszawie – gabinet Prezydenta RP);
- 15) lekcje muzealne (np. wizyta w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, w sejmie, senacie);
- 16) spotkania ze świadkami historii (np. członkami „Solidarności”, kombatantami, nie zapominajmy też, że mogą to być członkowie rodzin uczniów);
- 17) włączanie się w różnorodne akcje społeczne i akcje promujące aktywność obywatelską (np. paczki lub kartki dla kombatantów, symulacja wyborów).

Dyskusyjny klub filmowy

Trzy (maksymalnie cztery) spotkania w ciągu roku organizowane w czasie pozalekcyjnym dla zainteresowanych uczniów w formule dyskusyjnego klubu filmowego. Uczeń / grupa uczniów (lub nauczyciel albo zaproszony gość) przedstawia film, który będzie oglądany na spotkaniu. Następnie nauczyciel formułuje problemy / zagadnienia, na które uczniowie powinni zwrócić uwagę podczas seansu. Po seansie uczniowie omawiają zagadnienia wspólnie z nauczycielem, porównują obserwacje i wrażenia dotyczące filmu z wiedzą o procesach historycznych i społecznych wyniesioną z lekcji.

Sugerowane filmy

Klasa 1 liceum (klasa 1 i 2 technikum):

- *W pościgu za bandą* (1954), etiuda szkolna dokumentalna, fabularyzowana (praca dyplomowa PWFS w Łodzi), reż. Zbigniew Kierszstejn, 36 min,
- *Niepodległość* (2018), dokumentalny, reż. Krzysztof Talczewski, 87 min,
- *Wojna światów* (2020), dokumentalny, reż. Krzysztof Talczewski, Mirosław Bork, 82 min,
- *Zakazane piosenki* (1946), muzyczny, reż. Leonard Buczkowski, 97 min,
- *Inka 1946. Ja jedna zginę* (2006), spektakl telewizyjny, reż. Natalia Koryncka-Gruz, 84 min,
- *Kwatera Ł* (2013), dokumentalny, reż. Arkadiusz Gołębiwski, 45 min,
- *Przygoda na Mariensztacie* (1954), komedia, reż. Leonard Buczkowski, 93 min,
- *Pseudonim „Anoda”* (2007), spektakl telewizyjny, reż. Mariusz Malec, 62 min,
- *Śmierć rotmistrza Pileckiego* (2006), spektakl telewizyjny, reż. Ryszard Bugajski, 85 min,
- *Zawód: Prymas Polski* (2007), dokumentalny, reż. Anna Pietraszek, 57 min,
- *Czarny czwartek. Janek Wiśniewski padł* (2011), dramat, reż. Antoni Krauze, 105 min,
- *Gandhi* (1982), fabularny-biograficzny, reż. Richard Attenborough, 191 min,
- *Hair* (1979), musical, reż. Miloš Forman, 121 min,
- *Marcowe migdały* (1989), obyczajowy, reż. Radosław Piwowarski, 89 min,
- *Selma* (2014), biograficzny, reż. Ava DuVernay, 127 min,
- *Człowiek z marmuru* (1976), fabularny, reż. Andrzej Wajda, 153 min,
- *Pola śmierci* (1984), dramat wojenny, reż. Roland Joffé, 141 min.

Klasa 2 liceum (klasa 3 technikum):

- *Człowiek z żelaza* (1981), fabularny, reż. Andrzej Wajda, 147 min,
- *Jack Strong* (2014), sensacyjny, reż. Władysław Pasikowski, 122 min,
- *Śmierć jak kromka chleba* (1994), fabularny, reż. Kazimierz Kutz, 116 min,
- *Babilon. Raport o stanie wojennym* (2021), fabularny telewizyjny, reż. Marek Bukowski, 74 min,
- *Rozmowy kontrolowane* (1991), komedia, reż. Sylwester Chęciński, 93 min,
- *80 milionów* (2011), fabularny, reż. Waldemar Krzystek, 102 min,

AUTORZY: Izabella Modzelewska-Rysak, Leszek Rysak

- *Wezwanie* (1996), fabularny, reż. Mirosław Dembiński, 72 min,
- *Żeby nie było śladów* (2021), fabularny, reż. Jan P. Matuszyński, 160 min,
- *Popieluszko. Wolność jest w nas* (2009), biograficzny, reż. Rafał Wierzyński, 149 min,
- *Nocna zmiana* (1994), dokumentalny, reż. Jacek Kurski, Michał Balcerzak, 62 min.

Klub dobrej książki

Trzy (maksymalnie cztery) spotkania w ciągu roku organizowane w czasie pozalekcyjnym dla zainteresowanych uczniów w formule klubu dyskusyjnego. Uczniowie czytają przed spotkaniem wskazaną przez nauczyciela lekturę. Podczas spotkania wspólnie z nauczycielem ją omawiają, porównując treść z wiedzą o procesach historycznych i społecznych wyniesioną z lekcji.

Sugerowane książki

Klasa 1 liceum (klasa 1 i 2 technikum):

- Karolina Lanckorońska, *Wspomnienia wojenne*, Kraków 2001,
- Maria Czapska, *Europa w rodzinie. Czas odmieniony*, Kraków 2004,
- Leopold Tyrmand, *Zły*, Warszawa 1955,
- Stefan kardynał Wyszyński, *Zapiski więzienne*, Warszawa 2006,
- Stefan kardynał Wyszyński, *Zapiski milenijne*, Warszawa 2001,
- Adam Ważyk, *Poemat dla dorosłych i inne wiersze*, Warszawa 1956,
- Frederick Forsyth, *Psy wojny*, Warszawa 2019,
- Frederick Forsyth, *Dzień Szakala*, Warszawa 2016,
- Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 2019,
- Ryszard Kapuściński, *Szachinszach*, Warszawa 2016,
- Bohdan Urbankowski, *Przedwiośnie '68. Fakty i mity owiane marcową mgłą*, Poznań 2021,
- Haing Ngor, *Pola śmierci*, Warszawa 2016.

Klasa 2 liceum (klasa 3 technikum):

- Marek Nowakowski, *Raport o stanie wojennym. Notatki z codzienności*, Warszawa 2010,
- Jacek Bocheński, *Stan po zapaści*, Warszawa 2010,
- Sławomir Cenckiewicz, *Anna Solidarność. Życie i działalność Anny Walentynowicz na tle epoki (1929–2010)*, Poznań 2010,
- *Romaszewscy. Autobiografia. Ze Zbigniewem, Zofią i Agnieszką Romaszewskimi rozmawia Piotr Skwieciński*, Warszawa 2014,
- Papcio Chmiel (Henryk Jerzy Chmielewski), *Żywot człeka zmalpionego*, Warszawa 2016,
- Anna Romaniuk, *Wierność. Wspomnienia o Zbigniewie Herbercie*, Warszawa 2014,
- Jan Śpiewak, *Ukradzione miasto. Kulisy wybuchu afery reprivatyzacyjnej*, Warszawa 2017,
- Andrzej Andrysiak, *Lokalsi. Nieoficjalna historia pewnego samorządu*, Warszawa 2022.

Wymagania na poszczególne stopnie szkolne w klasyfikacji semestralnej i rocznej

Uczeń otrzymuje ocenę

celującą, jeżeli:

- opanował w pełni zakres wiedzy i umiejętności wyszczególnionych w podstawie programowej;
- charakteryzuje go systematyczna i efektywna praca indywidualna i zespołowa;
- samodzielnie i twórczo sięga do różnych źródeł informacji, analizuje je i wyciąga wnioski;

AUTORZY: Izabella Modzelewska-Rysak, Leszek Rysak

- chętnie uczestniczy w dyskusjach i pracach w grupach;
- bezbłędnie formułuje wnioski i broni swoich poglądów, sprawnie posługując się argumentami;
- przejawia samodzielne inicjatywy dotyczące rozwiązywania konkretnych problemów;
- proponuje rozwiązania niestandardowe;
- wykorzystuje wiedzę nie tylko z historii i wiedzy o społeczeństwie, ale również z przedmiotów pokrewnych;
- wzorowo wywiązuje się z powierzonych zadań i ról;
- odnosi sukcesy w konkursach historycznych i wiedzy o społeczeństwie zarówno w szkole, jak poza nią;
- jest zawsze chętny do działania, spełnia się jako wolontariusz, np. bierze udział w debatach oksfordzkich, przygotowuje wybory do szkolnego samorządu, symulację wyborów, uczestniczy w akcjach organizowanych przez organizacje pozarządowe (np. Kartka dla Powstańca, Świeatko Pamięci czy akcja pisania listów w obronie bezprawnie uwięzionych organizowana przez Amnesty International);
- potrafi zorganizować spotkanie np. ze świadkiem historii i wspólnie z nauczycielem je poprowadzić, przygotować scenariusz ciekawego wyjścia tematycznego czy szkolnych obchodów Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych itp.
- pomaga nauczycielowi w wyszukiwaniu ciekawych form aktywności obywatelskiej proponowanych przez władze państwowe i samorządowe, organizacje pozarządowe oraz społeczności lokalne i włączaniu w nie klasy/szkoły.
- cechuje go postawa otwartości i wrażliwości na potrzeby innych.

bardzo dobrą, jeżeli:

- opanował w pełni zakres wiedzy i umiejętności wyszczególnionych w podstawie programowej;
- charakteryzuje go systematyczna i efektywna praca indywidualna i zespołowa;
- sprawnie korzysta ze wszystkich dostępnych i wskazanych przez nauczyciela źródeł informacji;
- potrafi dzięki wskazówkom nauczyciela dotrzeć do innych źródeł informacji;
- chętnie uczestniczy w dyskusjach i pracy w grupach;
- właściwie formułuje wnioski i broni swoich poglądów, posługując się argumentami;
- wyróżniająco wywiązuje się z powierzonych zadań i ról;
- bierze udział w konkursach historycznych i wiedzy o społeczeństwie zarówno w szkole, jak poza nią;
- wykorzystuje wiedzę nie tylko z historii i wiedzy o społeczeństwie, ale również z przedmiotów pokrewnych;
- ma dużą wiedzę o historii regionu;
- jest chętny do działania, spełnia się jako wolontariusz, np. bierze udział w debatach oksfordzkich, przygotowuje wybory do szkolnego samorządu, symulację wyborów, uczestniczy w akcjach organizowanych przez organizacje pozarządowe (np. Kartka dla Powstańca, Świeatko Pamięci czy akcja pisania listów w obronie bezprawnie uwięzionych organizowana przez Amnesty International);
- potrafi zainicjować ciekawe zadania związane z inicjatywami obywatelskimi dla zespołu klasowego;
- cechuje go postawa otwartości i wrażliwości na potrzeby innych.

dobrą, jeżeli:

- opanował zakres wiedzy i umiejętności wyszczególnionych w podstawie programowej w stopniu średnim;
- zazwyczaj charakteryzuje go systematyczna i efektywna praca indywidualna i zespołowa;
- potrafi korzystać z większości poznanych w czasie lekcji źródeł informacji;
- często uczestniczy w dyskusjach i pracach zespołowych/grupowych;
- poprawnie formułuje wnioski i broni swoich poglądów;

- odpowiednio wywiązuje się z powierzonych zadań i ról;
- zna najważniejsze wydarzenia i postacie z dziejów regionu;
- próbuje wykorzystywać wiedzę nie tylko z historii i wiedzy o społeczeństwie, ale również z przedmiotów pokrewnych;
- zawsze chętnie uczestniczy w życiu szkoły i różnych aktywnościach proponowanych przez nauczyciela, czasami sam je inicjuje.
- włącza się w wolontariat.

dostateczną, jeżeli:

- opanował zakres wiedzy i umiejętności wyszczególnionych w podstawie programowej w stopniu poprawnym;
- czasami pracuje niesystematycznie i niezbyt chętnie podejmuje pracę indywidualną, grupową lub zespołową;
- potrafi pod kierunkiem nauczyciela skorzystać z podstawowych źródeł informacji;
- rzadko uczestniczy w dyskusji i pracach zespołowych/grupowych;
- czasami poprawnie formułuje wnioski;
- ma problemy z obroną swoich poglądów;
- stara się wywiązywać się z powierzonych mu zadań;
- zna niektóre wydarzenia i postacie z dziejów regionu;
- na ogół chętnie uczestniczy w życiu szkoły i różnych aktywnościach proponowanych przez nauczyciela, czasami sam je inicjuje.
- czasami podejmuje działania jako wolontariusz.

dopuszczającą, jeżeli:

- opanował zakres wiedzy i umiejętności wyszczególnionych w podstawie programowej na poziomie elementarnym;
- nie pracuje systematycznie i niezbyt chętnie podejmuje zadania wskazane przez nauczyciela;
- nie pracuje w grupie ani w zespole zadaniowym;
- nie formułuje własnych wniosków;
- przy pomocy nauczyciela potrafi wykonać proste polecenia wymagające zastosowania podstawowych umiejętności;
- rzadko wywiązuje się z powierzonych mu zadań;
- rzadko uczestniczy w debatach, dyskusjach punktowanych;
- nie jest wolontariuszem.

niedostateczną, jeżeli:

- nie opanował podstawy programowej nawet na poziomie elementarnym;
- nawet przy pomocy nauczyciela nie potrafi wykonać prostych poleceń wymagających zastosowania podstawowej wiedzy i umiejętności wyszczególnionych w podstawie programowej;
- nie podejmuje prób samodzielnego myślenia, rozwiązywania problemów;
- nie wyraża chęci współpracy z nauczycielem i innymi uczniami;
- nie wywiązuje się z powierzonych mu zadań;
- nie bierze udziału w debatach, dyskusjach punktowanych itp.;
- nie wyraża chęci poprawy niezaliczonych partii materiału (np. ocen ze sprawdzianów czy prac terminowych);
- nie jest zainteresowany wolontariatem.